

چند نمونه از نفائس موزه آستان قدس

برای تهیه بنامانه مدرسه فیضیه قم

مجموعه‌های هنری اعم از دست دوزی و زر دوزی و پرده‌های مزین به مروارید و منبت کاری و کنده کاری روی فلز که در موزه آستان قدس رضوی به معرض نمایش گذارده شده است همگی نمودار ذوق و ابتکار صنعت گران ایرانی در طی قرون متمادی است و نشان می‌دهد که هنرمندان این سرزمین سعی کرده‌اند در هر دوره‌ای تحولی در هنر خود بوجود آورند.

اگرچه این موزه که یکی از غنی‌ترین موزه‌های دنیا محسوب می‌شود نمونه‌های مختلف هنر و صنعت کشورها را مجسم می‌سازد ولی نظر اجمالی به تاریخ معلوم می‌دارد در ادوار قبل صنعت ایران سوابق درخشانی داشته است، مخصوصاً خراسان که همواره مرکز مهمی برای کارهای هنری بوده تا آنجا که آثار هنری آن در کشورهای دیگر مشهور و مؤثر بوده است.

در عین حال باید دانست خراسان در زمانی که در معرض هجوم اقوال مغول یا دستخوش حمله تیمور و ازبکها بوده نتوانسته است مصون بماند و در نتیجه مقداری از اشیای نفیس و گرانبهای موزه و نسخ قیمتی کتابخانه و دیگر آثار هنری وارزنده مورد غارت قرار گرفته و آنچه بر اثر کوشش سلاطین و شیعیان پاك سرشت از دستبرد اقوام مهاجم مصون مانده است استعداد ذاتی هنرمندان ایرانی را به جهانیان عرضه می‌دارد.

کنده کاری بر روی فلزات از قدیم متد اول بوده است و در نتیجه و در دوره صفویه که به ساختن بناهای مذهبی و مساجد و تجلیل بقاع متبرکه همت بیشتر گماشته

شد از این نوع کتیبه ها در تزئین ساختمانها و مساجد استفاده گردید و چند نمونه ای که در این مقاله معرفی می شود در ردیف بهترین انواع آن محسوب می گردد:

۱- لوحه مفرغی (شماره پلاک اموال ۱۲۸۳)

این لوحه در تالار تحتانی موزه و در ویتترین شماره ۴ قرار دارد. شکل هندسی آن مستطیلی است که به يك مثلث ختم می شود و ابعاد آن بدین قرار است:

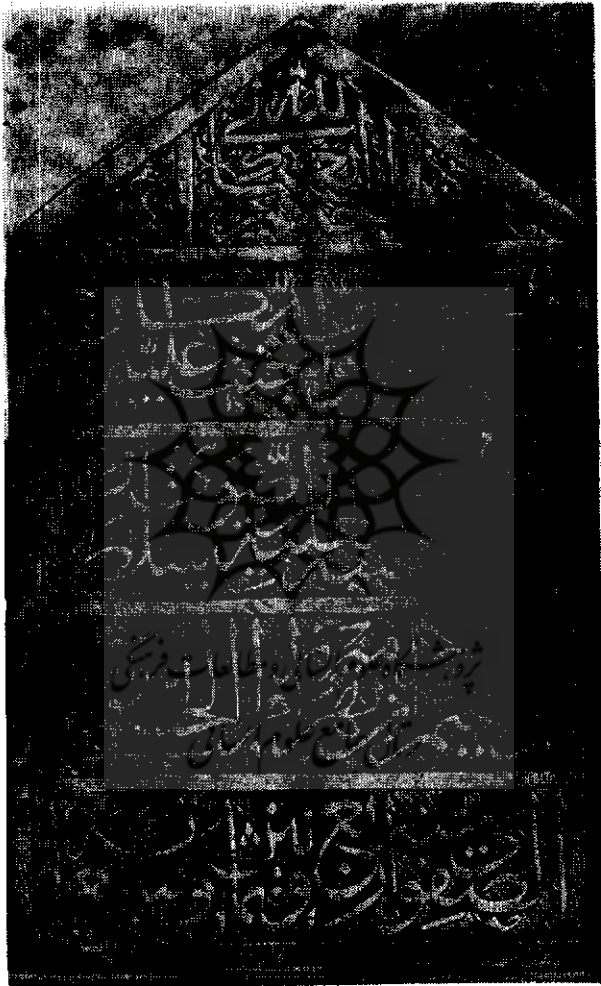
طول مستطیل	۲۴ سانتی متر
عرض	۲۰
ارتفاع مثلث	۸
ساق	۱۲

در روی آن به خط برجسته چنین حک شده است .

«الله تعالی الحكيم. تاريخ وفات نواب جنت مكن عليين آشيان تراب عتبة-
عليه الرضوى سلطان ابراهيم ميرزا ابن بهرام ميرزا الحسينى الموسوى الصفوى
سنه اربع وثمانين و تسعمائه»

ابراهيم ميرزا فرزند دوم بهرام ميرزا و از شاهزادگان باذوق صفوى بوده است
مادر او از خانواده های بزرگ شيروان بود و به قول نويسنده تاريخ عالم آراى عباسى پدرش
برادر عيني شاه طهماسب بود يعنى از يك مادر بودند. وي در دربار شاه طهماسب
سمت ايشيك آقاسى گرى كه رئيس دربار يا داروغه ديوانخانه (نفيسى) بوده است
داشت. ابراهيم ميرزا خود هنرمند و تحصيل کرده بود. خط نستعليق را خيلى خوب
مى نوشت و در انواع كارهاى دستى و هنرى مثل درودگرى و خاتم كارى مهارت
داشت و شعر هم مى گفت و در شعر « جاهى » تخلص مى كرد. از طرفى
داماد شاه طهماسب بود و از صبيه او دختری داشت كه بسيار فاضل و پرهيزگار بود
این شاهزاده مدتی از طرف شاه طهماسب به حکومت مشهد مقدس منصوب شد

و در طول خدمت خود در این شهر همواره مشوق شعرا و هنرمندان بود از جمله خواجه حسین ثنائی خراسانی شاعر و علی اصغر کاشی سازو عبدالله شیرازی تذهیب کار از تشویق و حمایت او بر خور دار شدند و ثنائی، ساقی نامه‌ای بنام او ساخت .

بعد از جلوس شاه اسمعیل ، ابراهیم میرزا مورد بی مهری واقع گردید و بالاخره با پنج نفر دیگر از شاهزادگان صفوی در قزوین به قتل رسید تاریخ مرگ او چنانکه در لوحه مفرغی آمده ۹۸۴ هجری است برای اطلاع بیشتر از شرح حال او می توان

به عالم آرای عباسی (جلد اول صفحات ۱۷۶ - ۱۷۷ - ۱۸۱ - ۲۰۹ چاپ سربی) و میخانه (صفحه ۲۰۴ - حواشی آقای گلچین معانی) مراجعه کرد .

۳ - کتیبه های مشبك فولادی

در تالار تحتانی موزه آستان قدس سه لوحه فولادی یا آهنی مشبك جلب نظر می کند که ظاهراً در قرن دهم هجری ساخته شده و متعلق به ضریح قدیم حرم مطهر بوده است . در روی این لوحه ها قسمتی از آیه الکرسی را در کمال مهارت کنده کاری کرده و برای تزئین بیشتر بصورت مشبك در آورده اند . این لوحه ها بدون تردید جزویکی از بهترین نمونه های فلز کاری و شاهکارهای صنعتی ایران محسوب می شود و اغلب شرق شناسان و جهان گردانی که از موزه بازدید می کنند فریفته زیبایی و هنر آنها می شوند . یکی از این لوحه ها از دو قسمت تشکیل می شود که

آیه الکرسی را روی آن چپ و راسته کنده اند . در قسمت بالائی ابتدای آیه الکرسی است از « الله لا اله الا هو الحي القيوم لا تاخذه سنة و لانوم له ما فی السموات و ما فی الا (بقیه بر اثر مرور زمان از بین رفته است) و در قسمت پائین « وسع کرسیة السموات و الارض و لایود حفظهما وهو العلی العظیم (ایضا) را حک کرده اند . ابعاد این لوحه بشرح زیر است :

طول قسمت بالا ۴۰ سانتی متر

عرض ۵ »

طول قسمت پائین ۳۸ سانتی متر

عرض « ۵ »

شماره پلاک اموال ۱۳۴۵

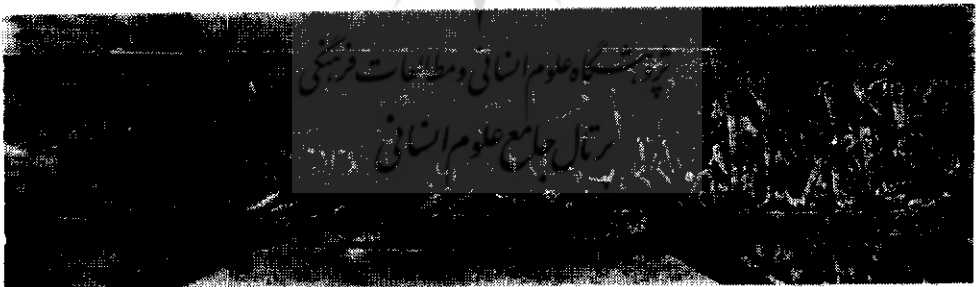
در کتیبه مشبک دیگر نیز « ما فی السموات وما فی الارض من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه یعلم ما بین» کنده کاری و حک شده است

طول ۵۶ سانتی متر

عرض « ۸ »

و در کتیبه دیگر «الله لا اله الا هو الحی القيوم لا تاخذه السنه ولا نوم له ما فی السموات و ما فی الارض (اواخر آن خراب شده است)» کتیبه شده است .

طول ۵۳ سانتی متر

عرض ۹ سانتی متر

بطوری که می دانیم آیه الکرسی آیه ۲۵۵ تا ۲۵۷ سوره مبارکه بقره است که برای آن خواص زیادی قائل شده اند . مرحوم آقا شیخ عباس قمی به نقل از کلینی می نویسد : « حضرت رسول (ص) فرمود هر که بخواند چهار آیه از اول سوره بقره

و آیه الكرسی و دو آیه بعد از آن و سه آیه آخر سوره بقره را بخواند نه بیند در جان و مال خود چیزی را که مکروه او باشد و نزدیک نشود باو شیطان و فراموش نکند قرآن را» (مفاتیح الجنان چاپ ۱۳۴۵ علمی - حاشیه ص ۹۴۸).

علی اکبر شبیریان

معرفی کتابها و رساله‌ها

۱۱- خاتم النبیین (ص) نمبر [شماره خاص پیامبر اکرم (ص)]

دارای ۶۸۶ صفحه به زبان اردو .

این تشریه که : « بیادگار چهارده صدساله بعثت رسول (ص) » نگاشته شده است بزبان اردو می باشد در « لکهنو » چاپ شده و یک نسخه به دفترنامه آستان قدس رسیده است . در صفحات نخستین این تشریه تصاویری از مکّه معظمه و مدینه منوره آمده و سپس در صفحه سوم « شجره طیبه حضرت ائمه معصومین علیهم السلام » بصورت جدولی زیبا ترسیم گردیده است آن گاه فهرست مضامین و نام « مقاله نگاران » و عناوین مقالات مذکور افتاده است . بطور کلی از موضوع « رسالت » و « وحی » کتاب آغاز می شود و سرانجام به وصایای پیغمبر (ص) پایان می پذیرد .
ما در پایان این مختصر توفیق ناشرین این چنین مجموعه های مفیدی را از خداوند بزرگ مسئلت می داریم .